

בית המשפט המחוזי בחיפה כבית-משפט לערעורים אזרחיים

16 אפר 2024
45085-12-23

פס"ד בערעור וקביעה כי שתי צוואת משלימות ואינן סותרות

השופטים

1. חננאל שרעבי [אב"ד]
2. אספרנצה אלון
3. אריה נאמן

המערער

מ.ע.
ע"י עו"ד אמין עודה

- נגד -

המשיבים

1. האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון
2. נ. ע - אדם שמונה לו אפוטרופוס הגב' פ. ע
3. האפוטרופה לדין של האשל"א - עו"ד סמאר קודחה

ע"י עו"ד מהא מראענה - בשם המשיב 1
עו"ד ויסאם חטיב - בשם המשיב 2

פסק דין

השופט אריה נאמן:

לפנינו ערעור על פסק דינו של בית משפט קמא מיום 30.8.23 (כב' השופטת הילה גורביץ עובדיה), בתיק ת"ע 40340-04-20 המאוחד עם תיק ת"ע 64858-10-20, במסגרתו נותר בתוקף צו קיום צוואת המנוח

מסמך זה עשוי להכיל שינויים שהוטמעו ע"י מערכת פסקדין

המאוחרת בלבד, כאשר הסכמת המערער (אחיינו של המנוח) והמשיבה 2 (אלמנת המנוח) לראות בשתי הצוואות כמשלימות זו את זו, נדחתה לנוכח הקביעה כי מדובר בצוואות סותרות.

[הערה: כל ההדגשות בציטוטים שיובאו להלן, אינן במקור ונועדו לשם ההדגשה בלבד]

העובדות הצריכות לעניין

1. המנוח (להלן: "המנוח") והמשיבה 2 (להלן: "האלמנה") היו בני זוג נשואים וחי ביחד בדירת המנוח (להלן: "דירת המגורים") במשך כ-60 שנים עד לפטירת המנוח ביום 0.0.13.
2. לבני הזוג לא נולדו ילדים.
3. למנוח היו 5 אחים ואחיות, כולם נפטרו לפניו, כאשר המערער הינו בנו של אחד האחים (להלן: "האחיין").
4. המנוח ערך בחייו שתי צוואות "בפני רשות" הוא הנוטריון עו"ד אניס שקור ז"ל, וזאת בהפרש של 3 שנים: – האחת ביום 2.5.93 (להלן: "הצוואה המוקדמת") והשנייה ביום 18.6.96 (להלן: "הצוואה המאוחרת").
5. עיקרי הוראות הצוואה המוקדמת:

1. הצוואה מתייחסת **לכלל עיזבונו של המנוח**;
2. הצוואה **מאזכרת את דירת המגורים ותכולתה** כחלק מכלל העיזבון;
3. האלמנה יורשת את מלוא עיזבון המנוח, **והאחיין נקבע כ"יורש אחר יורש"**;
4. כל צוואה **אחרת בטלה ("כל צוואה זולתה)**, אם תימצא כשהיא נושאת את חתימתי, הינה בטילה ומבוטלת מיסודה";
6. הוראות הצוואה המאוחרת:

1. הצוואה מתייחסת רק **לחלק מהעיזבון – כספים בבנק הבינלאומי ותכולת הדירה בלבד**;
2. הצוואה **שותקת** לגבי יתרת העיזבון ובכלל זה דירת המגורים;
3. האלמנה יורשת את מלוא חלק זה בעיזבון, **ללא קביעת האחיין כ"יורש אחר יורש"**;
4. כל צוואה **סותרת** בטלה ("וכל צוואה אחרת בחתימתי המנוגדת בתוכנה לצוואה זו תהיה בטילה"); **ההליך הדיוני**
7. ההליך דנן נפתח ביום 11.7.19 בבקשת האחיין לרשם לענייני ירושה למתן צו קיום צוואה לצוואה **המוקדמת** (בה קיימת ההוראה של 'יורש אחר יורש' לגביו). היועמ"ש החליט להתערב ולהעביר הבקשה לביהמ"ש בשים לב לעובדה שביום 20.1.14

- כבר ניתן צו קיום צוואה לצוואה המאוחרת. בתגובה טען האחין שיש ליתן צו קיום לצוואה המוקדמת בנוסף לצו הקיום שניתן לצוואה המאוחרת, שכן יש לראות בשתי הצוואות כמשלימות זו את זו. היועמ"ש בתגובתו התנגד למבוקש וטען שאין לראות בצוואות כמשלימות זו את זו, תוך שציין כי אף האלמנה הגישה ביום 19.10.20 את התנגדותה לצוואה המוקדמת.
8. ביהמ"ש קבע דיון ליום 17.12.20 בנוכחות כל הצדדים הרלוונטיים לרבות היורשים עפ"י דין שהוזמנו להתייצב לדיון וחלקם אף התייצבו לדיון. במהלך הדיון התברר כי בוצעו המצאות כדין לכל היורשים עפ"י דין (כ-20 אחיינים עפ"י פירוט המבקש מיום 29.11.20) ואף אחד מהם לא הגיש התנגדות לבקשת האחין לקיים הצוואה המוקדמת. מכל מקום ולאור התנגדות האלמנה לבקשת האחין, ניתנה החלטה בסוף הדיון על קביעת התיק לשמיעת ראיות, בדרך של הגשת תצהירי עדות ראשית ואף נקבעו מועדי הוכחות לימים 19.5.21 ו-20.5.21.
9. עוד בטרם הגישו הצדדים תצהירי עדות ראשית, ביום 5.2.21 הגישו האחין והאלמנה לביהמ"ש 'הסכם פשרה' (להלן: "ההסכם") עליו חתמו יומיים טרם לכך 3.2.21 שעיקרו הוא, שהאלמנה חוזרת בה מהתנגדותה לצוואה המוקדמת והאחין והאלמנה מסכימים לראות בשתי הצוואות כמשלימות זו את זו ולפיכך מבוקש לקיים את שתי הצוואות כמשלימות זו את זו תוך שהאלמנה מתחייבת לשמור על העיזבון על מנת לא לסכל את תוכן של הצוואות ורצון המנוח. הצדדים ביקשו לאשר ההסכם, ברם בימ"ש קמא החליט לקבל את עמדת היועמ"ש.
10. בתגובתה מיום 8.3.21 טענה ב"כ היועמ"ש כי לשיטתה לא מדובר בצוואות משלימות "אולם מאחר והצדדים בגירים, כשירים ומיוצגים, תותר את ההכרעה בעניין לשיקול דעת כבוד בית המשפט".
11. בין לבין הוגשה תובענה למינוי אפוטרופוס עבור האלמנה בעקבות התדרדרות במצבה הרפואי-קוגניטיבי ובהליכים שם מונתה לה אפוטרופוסית לדין, אשר בסופו של יום מונתה להיות גם האפוטרופוסית לדין בהליכים דנן, ולפיכך קבע בימ"ש דיון בנוכחות כולם ליום 15.3.23.
12. בדיון שהתקיים כאמור ביום 15.3.23 הודיעה האפוטרופוסית לדין כי לא קיים תיעוד רפואי הקובע כי במועד החתימה על ההסכם (שנתיים טרם הדיון) האלמנה לא הייתה כשירה וכך גם בעת שחתמה על ייפוי כוח לבא כוחה שייצג אותה במועד עריכת ההסכם. עוד טענה האפוטרופוסית לדין כי במצבה כיום האלמנה איננה יכולה לחזור בה מההסכם מאחר ואינה זוכרת ולא יודעת אודותיו וכי בסופו של יום ההסכם משמר את רצונה וטובתה של האלמנה ולכן אין צורך לבחון מה היה רצון האלמנה במועד החתימה על ההסכם. בתום הדיון הוסכם כי הליך שמיעת הראיות יבוטל, לא יישמעו ראיות ותחת זאת יוגשו סיכומים.
13. הצדדים הגישו סיכומיהם, האחין והאלמנה באמצעות האפוטרופוסית לדין חזרו על עמדתם שיש לראות בצוואות כמשלימות זו את זו, ואילו היועמ"ש חזר על עמדתו כי לשיטתו לא ניתן לראות בצוואות כמשלימות זו את זו ברם לאור הסכמת האחין והאלמנה לראות בצוואות כמשלימות זו את זו, ובהעדר התנגדות יורשיו עפ"י דין של המנוח, היועמ"ש מותר את ההכרעה לשיקול דעת ביהמ"ש – ובלשון היועמ"ש בסיכומיו: "9. יחד עם זאת, הואיל וכלל הצדדים, לרבות אלו אשר מונו לשמור על

זכויותיה של גב' נ. ע, נתנו הסכמתם למבוקש והואיל ולכאורה לא ייפגעו זכויותיה של הגב' נ. בעיזבון ככל ויקוימו שתי הצוואות ביחד והואיל ולא הוגשה התנגדות מטעם יורשיו על פי דין של המנוח, ב"כ היועמ"ש תותר את ההכרעה בסוגיה לשיקול דעת כבוד בית המשפט". **פסק דין קמא מיום 30.8.23**

14. בימ"ש קמא דחה בפסק דינו את בקשת האחייני והאלמנה לראות בצוואות כמשלימות זו וקבע כי מדובר בצוואות סותרות ולפיכך לא ניתן לקיים את שתיהן ועל כן נתן תוקף לצוואה המאוחרת בלבד.

15. עיקרי נימוקיו של בימ"ש קמא מדוע הצוואות סותרות זו ודין הצוואה המוקדמת להתבטל:

1. הוראות הורשה סותרות: מאחר ובשתי הצוואות האלמנה הינה יורשת בלעדית, ומאחר בצוואה המוקדמת האלמנה יורשת את כל העיזבון ואילו בצוואה המאוחרת הינה יורשת רק חלק מהעיזבון, יוצא כי קיימת סתירה בין הצוואות, שכן הוראת הורשה של חלק מהעיזבון הינה בהכרח הוראה סותרת להוראת הורשה של כלל העיזבון – ובלשון בימ"ש קמא בסעיף 31 לפסק דינו (כאמור ההדגשות אינן במקור): "**מאחר והנכסים שנכללים בהוראת הורשה בצוואה המאוחרת נכללים ממילא בצוואה המוקדמת, הפרשנות הנכונה היא כי רק נכסים אלו, הם הנכסים שביקש המנוח להוריש לנתבעת. משמעות הדבר כי ההוראה בצוואה המאוחרת סותרת את ההוראה בצוואה המוקדמת – ועל כן ההוראה בצוואה המאוחרת ביטלה את ההוראה בצוואה המוקדמת**".
2. ביטול מכוח חוק הירושה: לאור המסקנה שהצוואות סותרות זו את זו, חל סעיף 36(ב) לחוק הירושה הקובע כי "צוואה חדשה, אף אם אין בה ביטול מפורש של צוואה קודמת, רואים אותה כמבטלת את הקודמת במידה שהוראות הצוואה החדשה סותרות את הוראות הצוואה הקודמת, זולת אם אין בצוואה החדשה אלא הוספה על האמור בצוואה הקודמת".
3. ביטול מכוח הוראת הביטול של הצוואה המאוחרת: לאור המסקנה שהצוואות סותרות זו את זו, דין הצוואה המוקדמת להתבטל לא רק לנוכח הוראת חוק הירושה הנ"ל אלא גם לנוכח הוראת הצוואה המאוחרת הקובעת כי כל צוואה "המנוגדת בתוכנה לצוואה זו תהיה בטילה"; לאור המסקנה כי הצוואה המוקדמת סותרת את הצוואה המאוחרת הרי שהיא "מנוגדת בתוכנה" לצוואה המאוחרת ועל כן דינה להתבטל מכוח הוראת הביטול של הצוואה המאוחרת.
4. אי-ציון הוראה בצוואה המאוחרת שהינה בנוסף לצוואה המוקדמת: הואיל ושתי הצוואות נערכו ע"י אותו נוטריון ז"ל ובהפרש של 3 שנים בלבד, חזקה על הנוטריון שידע בעת עריכת הצוואה המאוחרת על הצוואה המוקדמת, ועל כן לו רצה המנוח כי שתי הצוואות יקוימו כמשלימות זו את זו, סביר להניח שהנוטריון ז"ל היה דואג לציין זאת בצוואה המאוחרת על מנת להדגיש כי למרות הוראות ההורשה הסותרות הצוואה המאוחרת הינה בנוסף לצוואה המוקדמת. בעניין זה בימ"ש קמא היה מודע לטענת האחייני כי בנו של הנוטריון מצא את הצוואה המוקדמת במשרדו של אביו,

קרי הצוואה המוקדמת לא הושמדה מה שתומך בטענה כי המנוח לא התכוון לבטל את הצוואה המוקדמת וראה בצוואה המאוחרת כמשלימה/מוסיפה על הצוואה המוקדמת, שאם לא כן הנוטריון ז"ל היה דואג להשמיד את הצוואה "המבוטלת". אלא שלטענת בימ"ש קמא, הואיל והאחיין לא טרח להגיש תצהיר של בן הנוטריון לאימות הטענה העובדתית בדבר קיומה של הצוואה המוקדמת במשרדו של אביו, לא זימנו לעדות ולא הגיש כל ראיה אחרת כגון תכתובת בינו לבין בן הנוטריון, על כן לא רק שטענה זו לא הוכחה אלא שההימנעות מלהביא ראיה/עדות כאמור, פועלת עפ"י ההלכה הפסוקה לחובת האחיין ומשמשת כנגדו.

16. האחין הגיש את ערעורו לפנינו, אליו למעשה הצטרפה האלמנה, ושניהם חוזרים למעשה על טענותיהם בבימ"ש קמא – אינני רואה צורך לפרטן שכן ממילא ההכרעה בערעור תכיל את טענותיהם.

17. היועמ"ש בתשובתו לערעור הצדיק את פס"ד קמא ואף טען כי קיום שתי הצוואות ירוקן מתוכן את הצוואה המאוחרת. [טענה שאיננה נכונה מעיקרה, שכן קיום שתי הצוואות יוביל לכך שלגבי החלק בעיזבון של הצוואה המאוחרת (תכולת הדירה והכספים בבנק) האחין לא יהיה 'יורש אחר יורש']. ברם מכל מקום, בדיון בפנינו חזר היועמ"ש על הסכמתו, כפי שגם ניתנה בבימ"ש קמא, **להותיר את ההכרעה בערעור לשיקול דעת בית המשפט. דיון והכרעה**

18. בחינת נימוקי בימ"ש קמא מעלה שהינם בנויים על הנחת כלל קטגורי שהוראת הורשה של חלק מהעיזבון הינה **בהכרח** הוראה סותרת להוראת הורשה של כלל העיזבון – ובלשון בימ"ש קמא כאמור לעיל: "**מאחר והנכסים שנכללים בהוראת ההורשה בצוואה המאוחרת נכללים ממילא בצוואה המוקדמת, הפרשנות הנכונה היא כי רק נכסים אלו, הם הנכסים שביקש המנוח להוריש לנתבעת. משמעות הדבר כי ההוראה בצוואה המאוחרת סותרת את ההוראה בצוואה המוקדמת – ועל כן ההוראה בצוואה המאוחרת ביטלה את ההוראה בצוואה המוקדמת.**" (סע' 31 לפסה"ד). מכאן הדרך ליתר נימוקיו הינה נכונה: מאחר ומדובר בצוואות **סותרות**, ממילא סתירה זו מביאה לבטלות הצוואה המוקדמת - הן מכוח הוראות סע' 36(ב) חוק הירושה והן מכוח הוראת הצוואה השנייה הקובעת שצוואה סותרת בטלה.

19. אלא שלטעמי שגה בימ"ש קמא במסקנתו הקטגורית שהוראת הורשה של חלק מהעיזבון הינה **בהכרח** הוראה סותרת להוראת הורשה של כלל העיזבון; אכן כשהוראת הורשה של חלק מהעיזבון קובעת באופן מפורש שההורשה הינה רק חלק מהעיזבון, בהכרח שהוראה שכזו איננה יכולה לדור בכפיפה אחת עם הוראת הורשה של כלל העיזבון, **וזאת אף אם המוריש היה כותב בצוואת חלק מהעיזבון שצוואה זו הינה באה להוסיף/להשלים את צוואת כלל העיזבון – לא היינו יכולים לקבל זאת:** הכיצד ניתן לקיים שתי הוראות הורשה לאותו יורש, האחת של כלל העיזבון והשנייה של רק (!) חלק מהעיזבון? בהכרח מדובר בהוראות סותרות: פעם אחת הינו מצווה לירש את כלל העיזבון ופעם שנייה רק (!) חלק מהעיזבון. **ברם:** כשהוראת הורשה של חלק מהעיזבון איננה קובעת שההורשה הינה רק (!) חלק מהעיזבון אלא בסה"כ מתייחסת לחלק מהעיזבון ושוקתת (!) לגבי יתר העיזבון, ניתן בהחלט לומר שהוראת הורשה של כלל העיזבון משלימה את אותו חלק בעיזבון

שצוואת חלק מהעזבון שותקת לגביה. לו במקרה שכזה היה המוריש כותב בצוואת חלק מהעזבון השותקת לגבי יתרת העזבון, שצוואה זו הינה באה להוסיף/להשלים את צוואת כלל העזבון, לית מאן דפליג שהיינו מקבלים זאת. ואף בימ"ש קמא עצמו סבר כך, שכן אחד מנימוקיו הינו, שלו רצה המנוח לקיים את שתי הצוואות למרות הסתירה ביניהן, היה עליו לציין זאת בצוואתו – ובלשונו בסעיף 33 לפסה"ד: "...אם המנוח ביקש כי שתי הצוואות יקוימו כצוואות משלימות (וכאמור אין מדובר בצוואה משלימה אלא בצוואה סותרת) – היה הנוטריון עו"ד שקור אניס ז"ל, מציין הוראה זו במפורש בצוואה המאוחרת – על מנת להדגיש, דווקא נוכח הנוסח הסותר של הוראות הצוואה, כי הצוואה המאוחרת בזמן היא נוסף על הצוואה המוקדמת בזמן." -- רוצה לומר: אף לשיטת בימ"ש קמא, לו המנוח היה מציין בצוואתו המאוחרת כי צוואה זו איננה גורעת מהצוואה המוקדמת והינה באה להוסיף עליה, בימ"ש היה מוכן לקבל את הסכמת הצדדים לקיים את שתי הצוואות; סימן הוא שאף לשיטת בימ"ש קמא קיימת אפשרות פרשנית לראות בצוואות כמשלימות זו את זו. (שאם לא כן, צוואות סותרות לא ניתן לקיים גם אם המצווה מציין כי הינן משלימות – הכיצד ניתן לקיים שתי צוואות שהינן סותרות זו את זו?)

20. במילים אחרות: הואיל והוראת ההורשה של הצוואה המאוחרת איננה קובעת שהאלמנה יורשת רק חלק מהעזבון אלא הינה קובעת שהאלמנה יורשת חלק מהעזבון ולגבי יתרת העזבון הצוואה שותקת, אין כל הכרח לראות בצוואות כסותרות זו את זו ובהחלט ניתן לראותן כמשלימות זו את זו: הצוואה המוקדמת משלימה את הצוואה המאוחרת לגבי אותו חלק בעזבון שהצוואה המאוחרת שותקת לגביו.

21. מאחר ואפריורית ניתן לראות את הצוואות הן כסותרות והן כמשלימות – כיצד נכריע בדבר? **לשם כך בדיוק נועדה מלאכת הפרשנות**, הנלמדת בין היתר מלשון הצוואות, הגיון וסבירותן בשים לב לנסיבות (הלכ' טלמצ'יו ע"א 1900/96) – ונפרט בתמצית את העקרונות, כפי שגם בימ"ש קמא עמד עליהן:

22. סעיף 54 לחוק הירושה הוא המקנה לבית משפט את הסמכות לפרש צוואה וגם מתווה את הדרך לעשות כן: (א) מפרשים צוואה לפי אומד דעתו של המצווה כפי שהיא משתמעת מתוך הצוואה, ובמידה שאינה משתמעת מתוכה – כפי שהיא משתמעת מתוך הנסיבות. (ב) צוואה הניתנת לפירושים שונים, הפירוש המקיים אותה עדיף על פירוש שלפיו היא בטלה."

23. בעת פרשנות צוואה, על בית המשפט לפרש הצוואה באופן שיגשים את רצון המצווה. זהו רעיון העל המנחה את בית המשפט – מתן תוקף לרצון המצווה שזכותו לשלוט על חלוקת נכסיו לאחר פטירתו. (ראו ע"א 122/86 שפיר נ' קליבנסקי). יישום רצון המצווה, הוא "עיקר העיקרים" ו"בריה התיכון" של עבודת בית המשפט בבואו לפרש צוואה. ראו ע"א 1182/90 שחם נ' רוטמן ואח'.

24. סבורני שהמקרה דנן הינו דוגמה קלאסית לכך שפרשנות הצוואות כמשלימות זו את זו, מגשימה את רצון המצווה ומתיישבת יותר מהפרשנות שהצוואות סותרות זה את זו, וזאת בשים לב לעובדות הבאות:

1. המנוח והאלמנה היו **נשואים עד לסוף ימיו של המנוח**. לא הובאה כל ראיה ואף לא נטען כך, כי במועד עריכת הצוואה השנייה יחסי הצדדים לא

היו טובים ואף נטען ההיפך מכך – כי חיו באהבה (פרו' 17.12.20 עמ' 3 ש' 30-33).

2. לצדדים לא היו ילדים, כאשר כל אחיו ואחיותיו של המנוח נפטרו לפניו והקירבה המשפחתית הכי קרובה שנותרה לו הינם כ-20 אחיינים ובכללם האחין דן. בשנים לב לעובדות הנ"ל, מה ההיגיון בפרשנות שכעבור 3 שנים מהצוואה המוקדמת שבה המנוח מצווה לאשתו את כלל רכושו תוך שהינו טורח לאזכר את דירת המגורים שהינה "היהלום שבכתר" של התא המשפחתי שלו, הוא מחליט לשנות את הצוואה ולעשות צוואה חדשה שבה הינו מוריש לאשתו רק את תכולת הדירה + הכספים בבנק, באופן שדווקא את דירת המגורים יירשו יורשיו עפ"י דין שהינם אשתו ו-20 אחייניו? מה ההיגיון להחליט לשנות את הצוואה המוקדמת ולא להוריש לאשתו את מלוא דירת המגורים "היהלום שבכתר" של התא המשפחתי, כשאין להם ילדים ואין כל טענה להרעה ביחסיהם?? בחירה בפרשנות כי מדובר בהוראות סותרות, מחייבת להניח שכוונתו של המנוח בצוואה המאוחרת הייתה לבטל את הצוואה המוקדמת, רוצה לומר: כעבור 3 שנים מהצוואה המוקדמת, מחליט המנוח, ללא כל היגיון בשים לב לנסיבות, שאת דירת מגוריו שלו ושל אשתו לא תירש אשתו לבדה אלא יחד עימה גם יורשיו עפ"י דין שהינם – לא ילדיו אלא 20 אחייניו...; ככל שזה היה רצון המנוח – למרות שאין בכך כל היגיון בשים לב לנסיבות – מדוע לא ציין זאת במפורש בצוואה המאוחרת – שאת דירת המגורים יירשו אשתו ואחייניו? תחת זאת, התעלם המנוח בצוואה המאוחרת לחלוטין מדירת המגורים שהינה "היהלום שבכתר" של התא המשפחתי שלו ואיננו מזכיר אותה כלל.

25. לכך נוסיף את העובדה, שכל 20 האחיינים היורשים עפ"י דין של אותו חלק בעיזבון שלגביו הצוואה המאוחרת שותקת, לא רק שלא התנגדו כלל לקיום הצוואה המוקדמת שבה הם לא זוכים כלל (וחלקם כאמור נכחו בדיון 17.12.20), אלא אף להסכם (שהומצא להם בהתאם להחלטות ביהמ"ש מיום 4.5.21 ו-22.6.21 וראה החלטות בימ"ש לאחר מכן שעקבו אחר אישורי המסירה לכלל היורשים עפ"י דין), הם לא התנגדו כלל, למרות שקיום שתי הצוואות כמשלימות זו את זו, פוגע בזכותם לרשת לו הצוואה השנייה הייתה מקויימת לבדה << אי-התנגדות כלל היורשים עפ"י דין מהווה תמיכה לכך שגם משפחתו של המנוח לא ראתה כל היגיון בקיום הצוואה השנייה לבדה שבה המוריש מדיר את אשתו מדירת המגורים כיורשת בלעדית ומצרף לה 20 יורשים עפ"י דין שהיו שותפים עימה בדירת המגורים, שהינה כאמור "היהלום שבכתר" של התא המשפחתי של המנוח ואשתו, שכאמור לא היו להם ילדים.

26. זאת ועוד: הלא בצוואה המוקדמת כלל המנוח הוראה מפורשת שכל צוואה אחרת בטלה – הוראת ביטול זו מצוייה בד"כ באופן תדיר ונכתבת כמעט באופן אוטומטי בכל צוואה שעו"ד/נוטריון מנסח אותה; והנה בצוואה המאוחרת, אותו נוטריון, שאך לפני 3 שנים ערך את הצוואה המוקדמת וכתב בה את אותה הוראת ביטול סטנדרטית שכל צוואה אחרת בטלה, משנה בצוואה המאוחרת את ניסוחה הסטנדרטי של אותה הוראת ביטול, לצוואה "המנוגדת בתוכנה לצוואה זו תהיה בטלה" --> מדוע דווקא "מנוגדת בתוכנה" ולא סתם "צוואה אחרת" כפי שכתב

בצוואה המוקדמת וכפי הנכתב באופן תדיר בצוואות? **שינוי מכון זה**, מצד אותו נוטריון, תומך בפרשנות שהמנוח בצוואתו המאוחרת לא התכוון לבטל את הצוואה המוקדמת אלא רק להוסיף עליה ולכן צמצם במכוון ובאופן פוזיטיבי את הוראת הביטול הכללית "צוואה אחרת" להוראת ביטול של צוואה "**מנוגדת בתוכנה**" בלבד. תוך שאת הצוואה המוקדמת הוא לא ראה כ"מנוגדת בתוכנה" לצוואה המאוחרת.

27. מסכים אני עם תמיהת בימ"ש קמא, שאם כוונת המנוח הייתה לקיים את שתי הצוואות מדוע לא ציין זאת במפורש בצוואה המאוחרת; ברם באותה מידה ניתן לתמוה: אם כוונת המנוח הייתה לבטל את הצוואה המוקדמת, מדוע ניסח את הוראת הביטול בצוואה המאוחרת בצמצום רק לצוואה שהינה "מנוגדת בתוכנה" ולא הותיר את הוראת הביטול הכללית כפי שכתב בצוואה המוקדמת "כל צוואה אחרת"? ומדוע לא התייחס כלל לדירת המגורים שהינה כאמור "היהלום שבכתר" נכסיו ולא ציין למי הוא כן מחליט להוריש אותה? אכן קיימות תמיהות על אופן ניסוח הצוואה המאוחרת, ברם התמיהות הן לכאן ולכאן ועלינו להחליט מה יותר מתיישב עם רצונו של המצווה בשים לב לנסיבות והגיון. דומה, שלנוכח הנסיבות שהמנוח ואשתו היו נשואים וללא ילדים ואף ללא אחים למנוח, הפרשנות שהמנוח לא התכוון להדיר את אשתו כיורשת בלעדית של דירת המגורים ומיתר עזבונו, **מתיישבת יותר** מהפרשנות לפיה המנוח התכוון בצוואתו המאוחרת להדיר את אשתו כיורשת בלעדית של דירת מגוריהם ולצרף לה את 20 אחייניו בתור שותפים עימה בדירת המגורים...

28. הפרשנות ההגיונית הנ"ל בשים לב לנסיבות, שהמנוח לא התכוון לבטל את הצוואה המוקדמת, אף נתמכת בטענת האחין שהצוואה המוקדמת לא הושמדה ע"י הנוטריון ז"ל ובן הנוטריון מצא אותה במשרדו של אביו; מדובר כאמור בנוטריון, שאך 3 שנים טרם לכך ערך את הצוואה המוקדמת ולפיכך "חזקה על הנוטריון עו"ד שקור אניס ז"ל, שערך גם את הצוואה המאוחרת, כי ידע על הצוואה המוקדמת בזמן שנערכה במשרדו- כשלוש שנים קודם לכן" (מתוך סע' 33 לפסה"ד), ולפיכך לו המנוח התכוון בצוואה המאוחרת לבטל את הצוואה המוקדמת, חזקה שאותו נוטריון היה טורח להחזיר למנוח את הצוואה הקודמת או להשמידה. התנגדות בימ"ש קמא לתת משקל לטענה זו של האחין בטענה שהאחין לא טרח להגיש תצהיר של בן הנוטריון, לא זימנו לעדות ולא הגיש כל ראיה אחרת כגון תכתובת בינו לבין בן הנוטריון, היא טענה נכונה וראויה לו היה מתקיים הליך של הוכחות; אלא שבנידונינו הצדדים הסכימו לוותר על הליך שמיעת ראיות ולהסתפק בסיכומים וכך אף החליט ביהמ"ש בדיון 15.3.23! ואכן האחין עומד על כך בערעורו שלו הצדדים לא היו מגיעים להסכמה דיונית לוותר על הליך שמיעת ראיות והיה מתקיים הליך שכזה, בכוננתו היה לזמן את בן הנוטריון לעדות ולהביא הוכחה לטענתו! בנקודה זו סבורני שהצדק עם האחין: משלא התקיים הליך הוכחות בתיק, וזאת בהסכמה ובגיבוי בימ"ש, לא ניתן לזקוף לחובת מי מהצדדים אי-הבאת ראיה/עדות כזו או אחרת.

29. שאלה אחרת היא, מה טעם לעשות צוואה משלימה לגבי חלק מהעזבונו כשהינו כלול ממילא בצוואת כלל העיזבונו, ברם אי-מענה לשאלה זו לכשעצמו, אין בו כדי לאיין את הפרשנות האפשרית שמדובר בצוואות משלימות. ייתכן שאי-המענה לשאלה שכזו יהיה חלק משיקולי פרשנות ברם לא לכשעצמו. ובנידון דידן – הצוואה המוקדמת דווקא לא מרוקנת את הצוואה המאוחרת כלל, שכן לפי הצוואה

המאוחרת, האחייין איננו 'יורש אחר יורש' לגבי אותו חלק עיזבון המוזכר בצוואה השנייה (תכולת הדירה והכספים בבנק). לא מן הנמנע, שלאחר שבצוואה המוקדמת הוריש המנוח את כלל רכושו לאלמנה וקבע שהאחייין יהיה 'יורש אחר יורש' לגבי כלל רכושו, ערך את צוואתו המאוחרת כדי להדגיש שירושת האלמנה את התכולה והכספים בבנק תהיה מבלי שהאחייין יהיה 'יורש אחר יורש', על מנת שהאלמנה לא תחשש "לשמר" את התכולה והכספים בבנק לטובת האחייין ותוכל להשתמש בתכולה ובכספים כרצונה.

30. אשר על כן ולו תישמע עמדתו, קביעתו הקטגורית של בי"ש קמא שבכל מקום שבו קיימות שתי צוואות לאותו יורש, האחת מתייחסת לכלל העיזבון והשנייה לחלק מהעיזבון, מדובר בהוראות שהינן בהכרח סותרות, איננה מדויקת ובסופו של דבר יש מקום למלאכת הפרשנות, שתסייע להחליט האם אכן מדובר בהוראות סותרות או שמא משלימות, בפרט כאשר הצוואה המתייחסת לחלק מהעיזבון איננה קובעת שהיורש יירש רק את אותו חלק מהעיזבון אלא פשוט נוקבת בחלק מהעיזבון ושותקת לגבי יתרת העיזבון.

31. לו עמדתו הנ"ל תתקבל ע"י חבריי, אציע לחבריי כי במקרה הספציפי דנן, בשים לב לנסיבות הספציפיות כפי שפורטו לעיל, בצירוף העובדה שכל היורשים, הן יורשי שתי הצוואות (האחייין והאלמנה) והן היורשים עפ"י דין (יתר האחיינים), מסכימים לראות בצוואות כצוואות משלימות, נקבע אף אנו כי **הצוואות אינן סותרות זו את זו אלא משלימות זו את זו.**

32. לו תתקבל דעתי שמדובר בצוואות משלימות, ממילא יורדים מאליהם יתר נימוקי בי"ש קמא לגבי ביטול הצוואה מכוח החוק ומכוח הוראת הביטול של הצוואה המאוחרת:

1. ביטול מכוח סעיף 36(ב) לחוק הירושה: סעיף 36(ב) לחוק הירושה קובע במפורש כי "צוואה חדשה, אף אם אין בה ביטול מפורש של צוואה קודמת, רואים אותה כמבטלת את הקודמת במידה שהוראות הצוואה החדשה סותרות את הוראות הצוואה הקודמת, זולת אם אין בצוואה החדשה אלא הוספה על האמור בצוואה הקודמת".

2. ביטול מכוח הוראת הביטול של הצוואה המאוחרת: הואיל והוראת הביטול בצוואה המאוחרת איננה נוקטת לשון של "כל צוואה אחרת" אלא לשון של צוואה "המנוגדת בתוכנה לצוואה זו תהיה בטילה", והואיל והצוואות אינן סותרות אלא משלימות, הרי שהצוואה המוקדמת איננה עוד "מנוגדת בתוכנה" לצוואה המאוחרת אלא משלימה אותה וממילא איננה בטלה.

33. העולה מהאמור ככל שדעתי לעיל תתקבל, שיש לבטל את פסק דינו של בי"ש קמא, ולהורות על קיום שתי צוואותיו של המנוח בהיותן משלימות זו את זו: הצוואה המוקדמת מיום 2.5.93 והצוואה המאוחרת מיום 18.6.96. << תוצאת קיום שתי הצוואות כמשלימות זו את זו מביאה לתוצאה אופרטיבית שהאלמנה יורשת באופן בלעדי את מלוא עיזבון המנוח כולל דירת המגורים, כאשר לגבי נכסי העיזבון למעט אלו המוזכרים בצוואה המאוחרת (התכולה והכספים בבנק), האחייין הינו 'יורש אחר יורש'. השופט חננאל שרעבי, אב"ד: אני מסכים. השופטת אספרנצה אלון: אני מסכימה. על כן הוחלט פה אחד על קבלת הערעור, כאמור בסעיף 33 בפסק דינו

של כב' השופט נאמן. בנסיבות העניין, אין צו להוצאות. פסק דין זה מותר לפרסום, תוך השמטת שמות הצדדים וכל פרט מזהה אחר. ניתן היום, ח' ניסן תשפ"ד, 16 אפריל 2024, בהעדר הצדדים.

א. נאמן, שופט

א. אלון, שופטת

ח. שרעבי, שופט

אב"ד